

Elintarvikelain mukaiset pakkotoimet, Shell Raasepori Karjaa

ETYT 23.05.2024 § 20
231/11.06.00/2024

Täydentävä materiaali:
Tarkastuskertomus 6.4.2023 ja 22.11.2023,
Tarkastuskertomus kuulemisineen 18.3.2024,
Vastine 28.3.2024.

TAUSTAA

Rutiinitarkastuksilla Tamoils Oy:n (Y-tunnus 0603440-4) ravintolaan Shell Raasepori Karjaa 4.4 ja 15.11.2023 todettiin gluteenittomien elintarvikkeiden harhaanjohtavaa markkinointia. Ravintola markkinoi ”gluteenittomista raaka-aineista valmistettuja makeita ja suolaisia tuotteita” erillisissä kylteissä palvelutiskillä. Sen lisäksi useammat ruokalistan annokset on merkitty G-kirjaimella, joka on selitetty ”gluteenittomat raaka-aineet”-maininnalla. Asiakkaiden kysyessä ruoan sisältöä, painotetaan kuitenkin suullisesti, että kyseessä eivät ole gluteenittomat lopputuotteet. Kirjallinen ja suullinen markkinointi ovat siis ristiriitaisia. Kirjallisesti annetaan ymmärtää, että gluteenittomia vaihtoehtoja on, mutta ei oteta vastuuta lopputuotteen gluteenipitoisuudesta.

Euroopan komission asetuksen nro. 828/2014:n liitteen mukaan: ” Mainintaa ”gluteeniton” voidaan käyttää vain, jos kuluttajille myyntivalmiin elintarvikkeen gluteenipitoisuus on enintään 20 mg/kg.”

Tamoils Oy markkinoi gluteenittomia raaka-aineita, mutta niitä ei myydä loppukuluttajalle. Markkinoinnista suljetaan pois ruoan valmistuksen vaikutus lopputuotteen laatuun.

Tarkastusten yhteydessä v. 2023 ja 2024 ravintola Shell Raasepori Karjaa on saanut ohjeita ja kehotuksia korjata markkinointinsa. Toimenpiteisiin ei kuitenkaan ole ryhdytty. Siitä syystä Tamoils Oy:tä kuultiin määräysehdotuksesta 18.3.2024.

Eteläkärjen ympäristöterveys on muutaman kerran kysynyt Ruokavirastolta neuvoa yllä lainatusta EU-lainsäädännön tulkinnasta. Ruokaviraston mukaan markkinointi on asiakkaille harhaanjohtavaa, jos samalla paikalla ei mainita, että lopputuote ei ole gluteeniton. Tämä perustellaan siten, ettei asiakkailta ole mahdollisuutta arvioida ristikontaminaation riskiä ravintolakeittiössä eivätkä asiakkaat välttämättä tule ajatelleeksi, että markkinointiteksti tarkoittaa, että tarjoiltu lopputuote ei ole gluteeniton.

Yrityksellä on useampia vastaavia elintarvikehuoneistoja myös Eteläkärjen ympäristöterveyden toiminta-alueen ulkopuolella. Tamoils Oy markkinoi gluteenittomia ainesosiaan myös verkkosivuilla, jotka ovat Suomen kaikkien Shell- ja St1-huoltoasemien yhteiskäytössä. Eteläkärjen ympäristöterveys on 18.3.2024 siirtänyt asian käsittelyn Ruokavirastoon siltä osin, kun ne koskevat koko maata.

VASTINE

Tamoils Oy on lähettänyt vastineen 28.3.2024.

Tamoils Oy myöntää pari virhettä gluteenittomien elintarvikkeiden markkinoinnissaan liikeketjun yhteisessä valtakunnallisessa ruokalistassa verkkosivuilla www.helmisimpukka.fi. Vastineen mukaan virheet tullaan korjaamaan viimeistään 22.5.2024.

Tamoils Oy:lla ei kuitenkaan ole aikomusta muuttaa gluteenittomien raaka-aineiden markkinointia. Vastineen mukaan ei ole lainsäädäntöä, joka kieltää ilmoittamasta, että tuote on valmistettu gluteenittomista raaka-aineista. Tamoils Oy:n mukaan kyseessä on vapaaehtoisesta lisätiedosta asiakkaille. Kun ei ole mahdollista taata gluteenittomia elintarvikkeita, pidetään turvallisempana vaihtoehtona vain ilmoittaa asiakkaille, että raaka-aineet ovat olleet gluteenittomia. Tamoils Oy:n mielestä tällä tavalla ollaan pikemminkin yritetty välttää harhaanjohtavan tiedon antamista asiakkaille eikä merkintätapa ole ollut ravintolan kannalta edullinen, koska se rajaa pois tarjoilua henkilöille, jotka tarvitsevat tiukan gluteenittoman ruokavalion.

VASTINEEN KÄSITTELY

Yllä lainatussa EY-asetuksessa (818/2014) määrätään, että mainintaa ”gluteeniton” voidaan käyttää vain, jos kuluttajille myyntivalmiin elintarvikkeen gluteenipitoisuus on enintään 20 mg/kg. Markkinoidun tuotteen tulee siis tarkoittaa elintarviketta sellaisena kuin se on myyntiajankohtana mukaan lukien ravintolan käsittelyprosessi. Käytännössä se tarkoittaa, että lainsäädäntö kieltää gluteenittomien raaka-aineiden markkinoinnin, jos kyseessä ei ole raaka-aineiden myynti loppukuluttajalle.

Gluteenittoman elintarvikkeen merkintä on yritykselle vapaaehtoista niin kuin Tamoils Oy ilmoittaa. Jos Tamoils Oy pelkästään poistaa kaikki merkinnät gluteenittomista raaka-aineista, markkinointi täyttää lainsäädännön vaatimukset. Mitään korvaavia merkintöjä ei tarvita.

G-merkinnät, joita Tamoils Oy käyttää, on hyvin tavallisesti esiintyviä merkitäkseen gluteenittomia elintarvikkeita. Kun Tamoils Oy käyttää G-merkintöjä gluteenittomista raaka-aineista tehdyissä tuotteissa, tämä ero voi olla epäselvä ja erittäin turvaton asiakkaille. Tamoils Oy:n ei ole mahdollista taata, että kaikki asiakkaat kysyvät lisätiedoista sen jälkeen, kun he jo ovat lukeneet tuotteen kirjalliset tiedot. Eteläkärjen ympäristöterveys on Ruokaviraston ohjeiden mukaisesti toistuvasti todennut, että Tamoils Oy:n markkinointi gluteenittomista raaka-aineista on asiakkaille harhaanjohtavaa eikä lainkaan turvallista, sillä tavalla kuin Tamoils Oy korostaa.

Keliaakikkoja, jotka tarvitsevat tiukasti gluteenittoman ruokavalion, on olennaisesti vähemmän kuin henkilöitä, jotka toivovat gluteenittomia vaihtoehtoja elämäntapojensa johdosta. Tamoils Oy:n mukaan heille ei ole ollut edullista poissulkea keliaakikkoja asiakaskunnasta. Poissulkeminen vaikuttaa todennäköisesti taloudellisesti erittäin vähän verrattuna siihen, että maininnalla ”gluteenittomista raaka-aineista” yritetään houkutellessa asiakkaita, jotka muista kuin lääkinnällisistä syistä, toivovat vähägluteenisia elintarvikkeita. Sen sijaan tämänhetkinen markkinointi voi tarkoittaa olennaista elintarviketurvallisuusriskiä ja sen myötä taloudellista riskiä Tamoils Oy:lle, jos yritys tulisi korvausvelvolliseksi keliaakikolle, joka ei ole osannut tulkita ravintolan tietoja ja joka on saanut vakavia sairauden oireita.

JOHTOPÄÄTÖKSET

Korjaukset, jotka tullaan tekemään sivuilla www.helmisimpukka.fi, ovat tarkoituksenmukaisia. Pakolliset elintarviketiedot, jotka annetaan asiakkaille ravintolassa Shell Raasepori Karjaa ovat myös riittäviä. Gluteenittomien elintarvikkeiden merkintä sen sijaan ei ole pakollista. Jos vapaaehtoisia merkintätapoja käytetään, niiden on kuitenkin oltava oikeita, selviä ja kuluttajalle helposti ymmärrettäviä.

Ravintolan kirjallinen markkinointi elintarvikkeista, jotka ovat valmistettu gluteenittomista raaka-aineista, antaa kuvan, että elintarvikkeella on erityispiirteitä, joita henkilökunta itse asiassa ei takaa, että tuotteella on. Siitä syystä elintarviketiedot eivät ole helposti ymmärrettäviä, sillä tavalla kuin lainsäädännössä edellytetään. Päinvastoin markkinointi antaa harhaanjohtavan kuvan tuotteiden sisällöstä ja oletetaan, että kuluttaja voi itse arvioida gluteenipitoisuuden tuntematta keittiön olosuhteita.

Mainintaa ”gluteeniton” ei käytetä auttaakseen henkilöitä, joilla on gluteeni-intoleranssi, niin kuin määräyksissä gluteenittomien elintarvikkeiden merkintätavasta tarkoitetaan. Tamoils Oy on jo voinut saada taloudellisen hyödyn keliakikkojen elintarviketurvallisuuden kustannuksella, koska nykyisellä merkintätavalla houkuttelee asiakaskuntaa, joka priorisoi elintarvikkeet alhaisella gluteenipitoisuudella, ilman että tarkka gluteenipitoisuus olisi kriittinen. Tämä voi aiheuttaa olennaisia riskejä henkilöille, jotka lääkinnällisistä syistä tarvitsevat gluteenittoman ruokavalion.

Näin ollen rutiiniomainen valvonta ei ole riittänyt, että toiminnan riskit saadaan hallintaan elintarvikelainsäädännön vaatimusten mukaisesti. (Lindqvist)

Käsittely kokouksessa

Todettiin, että toiminnanharjoittalta oli tullut sähköposti asiassa 13.5.2024 (täydentävä materiaali). Sähköpostista ei käynyt ilmi tietoja, joiden perusteella olisi syytä muuttaa päätösehdotusta.

Ehdotus (Kuula)

Vastuussa oleva osapuoli:
Tamoils Oy (Y-tunnus 0603440-4),
Sahaajankatu 50,
00880 Helsinki

Kohde:
Shell Raasepori Karjaa,
Lepinpellonkatu 1,
10320 Karjaa

Eteläkärjen ympäristöterveyslautakunta päättää pakkotoimenpiteistä seuraavan ehdotuksen mukaisesti:

Elintarvikelain 55 ja 66 §:n nojalla Tamoils Oy määrätään välittömästi lopettamaan asiakkaille helposti harhaanjohtavan gluteenittomien raaka-aineiden kirjallinen, suullinen ja elektroninen markkinointi. Määräys koskee kaikkia markkinointikanavia, joita käytetään ravintola Shell Raasepori Karjaan osalta.

PERUSTEET

Elintarvikelaki (297/2021) 6 §, 1 mom.:

”Elintarvikealan toimijan on huolehdittava toiminnassaan siitä, että elintarvikkeet ovat kemiallisilta, fysikaalisilta, mikrobiologisilta ja terveydellisiltä ominaisuuksiltaan sellaisia, että ne ovat ihmisravinnoksi soveltuvia eivätkä

aiheuta vaaraa ihmisen terveydelle. Toimijan on huolehdittava myös siitä, että elintarvikkeet tai niistä annettavat tiedot eivät johda kuluttajaa harhaan."

Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) N:o 1169/2011 elintarviketietojen antamisesta kuluttajille (asetuksen nimi lyhennetty), artikla 7:

"1. Elintarviketiedot eivät saa johtaa harhaan, erityisesti

- a) elintarvikkeen erityispiirteiden ja erityisesti sen luonteen, yksilöllisyyden, ominaisuuksien, koostumuksen, määrän, säilyvyyden, alkuperämaan tai lähtöpaikan, valmistus- tai tuotantomenetelmän osalta;*
- b) liittämällä elintarvikkeeseen vaikutuksia tai ominaisuuksia, joita sillä ei ole;*
- c) antamalla kuva, että elintarvikkeella on erityisiä erityispiirteitä korostamalla erityisesti tiettyjen ainesosien ja/tai ravintoaineiden esiintymistä tai puuttumista, kun tosiasiallisesti kaikilla samanlaisilla elintarvikkeilla on sellaisia erityispiirteitä;*
- d) antamalla ulkoasulla, nimityksellä tai kuvallisilla esityksillä kuva tietystä elintarvikkeesta tai ainesosasta, vaikka tosiasiallisesti kyseessä olevassa elintarvikkeessä luontaisesti oleva tai normaalisti käytetty ainesosa on korvattu jollakin muulla ainesosalla.*

2. Elintarviketietojen on oltava oikeellisia, selviä ja kuluttajalle helposti ymmärrettäviä.

3. Jollei luontaisia kivennäisvesiä ja erityisravinnoksi tarkoitettuja elintarvikkeita koskevasta unionin lainsäädännössä säädettyistä poikkeuksista muuta johdu, elintarviketiedoissa ei saa antaa sellaista kuvaa, että elintarvikkeeseen liittyy ihmisen sairauksia ennalta ehkäiseviä, hoitavia tai parantavia ominaisuuksia, eikä viitata sellaisiin ominaisuuksiin.

4. Edellä olevia 1, 2 ja 3 kohtaa sovelletaan myös

- a) mainontaan;*
- b) elintarvikkeiden esillepanoon, erityisesti niiden muotoon, ulkonäköön tai pakkaukseen, käytettyihin pakkausmateriaaleihin, tapaan, jolla ne on aseteltu, sekä olosuhteisiin, joissa ne ovat esillä."*

Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) N:o 1169/2011 elintarviketietojen antamisesta kuluttajille (asetuksen nimi lyhennetty), ote artiklasta 36:

"1. Kun 9 ja 10 artiklassa tarkoitettujen elintarviketiedot annetaan vapaaehtoisesti, tietojen on oltava IV luvun 2 ja 3 jaksossa säädettyjen vaatimusten mukaisia.

2. Vapaaehtoisesti annettujen elintarviketietojen on täytettävä seuraavat vaatimukset:

- a) ne eivät saa johdattaa kuluttajaa harhaan 7 artiklassa tarkoitettulla tavalla;*
- b) ne eivät saa olla kuluttajan kannalta moniselitteisiä tai epäselviä; ja*
- c) niiden on tarvittaessa perustuttava asiaan liittyviin tieteellisiin tietoihin.*

3. Komissio hyväksyy täytäntöönpanosäädöksiä tämän artiklan 2 kohdassa tarkoitettujen vaatimusten soveltamiseksi seuraavista vapaaehtoisista elintarviketiedoista:

- a) allergioita tai intoleransseja aiheuttavien aineiden tai tuotteiden mahdollinen ja tahaton esiintyminen elintarvikkeessa;"*

Komission täytäntöönpanoasetus (EU) N:o 828/2014 kuluttajille annettavia tietoja siitä, että elintarvike ei sisällä gluteenia tai että gluteenia on vähennetty, koskevista vaatimuksista, ote liitteestä:

"Sallitut maininnat siitä, että elintarvike ei sisällä gluteenia tai että gluteenia on vähennetty, ja niitä koskevat edellytykset

A. Yleiset vaatimukset

GLUTEENITON

Mainintaa "gluteeniton" voidaan käyttää vain, jos kuluttajille myyntivalmiin elintarvikkeen gluteenipitoisuus on enintään 20 mg/kg."

Päätös

Ehdotus hyväksyttiin

Lisätiedot

Terveysvalvonnan johtaja Katianna Kuula, 040 1359 222